

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)
SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania K. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Warszawie
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia, wypłatę renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 15 listopada 2023 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 17 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa 779/19,

**I. oddala skargę kasacyjną w części dotyczącej decyzji
pozwanego z 15 października 2018 r.,**

**II. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej decyzji
pozwanego z 18 października 2018 r. i sprawę w tym zakresie
przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego
rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

(M.D.)

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 17 grudnia 2020 r. oddalił apelację K. W. od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z 14 maja 2019 r., który oddalił jej odwołanie od decyzji pozwanego z 15 października 2018 r. i z 18 października 2018 r.

K. W., urodzona [...] 1993 r., miała prawo do renty rodzinnej. Od 1 października 2017 r. rozpoczęła dwuletnie studia stacjonarne na Uniwersytecie [...]. Pozwany decyzją z 31 października 2017 r. przyznał jej rentę rodzinną na okres od 1 października 2017 r. do 30 września 2019 r.

Pozwany decyzją z 15 października 2018 r. wstrzymał prawo do renty rodzinnej od 1 listopada 2018 r. a decyzją z 18 października 2018 r. zobowiązał skarżącą do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej od 1 maja do 31 października 2018 r. w kwocie 18.899,82 zł.

Sąd Okręgowy decyzje pozwanego uznał za prawidłowe, gdyż skarżąca była na pierwszym roku studiów, gdy ukończyła 25 lat, dlatego nie była uprawniona do renty na dalszy okres – art. 68 ust. 1 pkt 2 i art. 68 ust. 2 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Uprawnione jest zatem żądanie zwrotu renty rodzinnej wypłaconej od 1 maja do 31 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji wskazał, że skarżąca była pouczona o terminie, do którego przysługuje renta rodzinna, co potwierdziła podczas przesłuchania. Zrozumiała treść decyzji z 31 października 2017 r., ustalającej jej okresowo prawo do renty rodzinnej, jak również treść pouczeń. Pouczenie zawarte w decyzji o przyznaniu renty rodzinnej było na tyle zrozumiałe, że ubezpieczona mogła je odnieść do swojej indywidualnej sytuacji związanej z ukończeniem 25 lat życia. Wypłacane zatem po ukończeniu 25 lat życia świadczenia, odwołująca przyjmowała, wiedząc, że nie należą się jej. W sytuacji skarżącej prawo do renty rodzinnej nie mogło być wydłużone na kolejny rok studiów, gdyż nie były spełnione warunki z art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach. Regulacja nie narusza zasady równego traktowania ubezpieczonych – art. 32 Konstytucji RP oraz art. 2a ustawy systemowej. Wyznaczona przez ustawodawcę granica 25 lat życia wiąże się

z obiektywną i powszechną możliwością ukończenia przez dziecko studiów wyższych.

W skardze kasacyjnej zarzucono:

1. rażące naruszenie art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię pojęcia „świadczenia nienależnego”, bez uwzględnienia kwestii „złej wiary” oraz przepisów dotyczących bezpodstawnego wzbogacenia a w konsekwencji błędne przyjęcie, że Organ rentowy nie wprowadził ubezpieczonej w błąd wydając decyzję z dnia 31 października 2017 r. o przyznaniu renty do dnia 30 września 2019 r., bowiem ubezpieczona winna przewidzieć, że renta przysługiwać jej będzie jedynie do dnia ukończenia 25 urodzin oraz, że decyzja z dnia 31 października 2017 r. w przedmiocie przyznania ubezpieczonej renty rodzinnej do dnia 30 października 2019 r. nie była dla K. W. wiążąca, bowiem do przedmiotowej decyzji było dołączone pouczenie, które w ocenie Sądu było w tym zakresie dla ubezpieczonej kluczowe;

2. rażące naruszenie art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię sprzeczną z wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasadą równości, skutkującą zróżnicowaniem sytuacji studentów urodzonych w tym samym roku i uczęszczających na ten sam rok studiów w zależności od miesiąca urodzenia.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Pozwany wniosł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Skarga kasacyjna nie jest zasadna w części dotyczącej decyzji pozwanego z 15 października 2018 r. Pozwany zasadnie wstrzymał rentę rodzinną od 1 listopada 2018 r. w związku z ukończeniem przez skarżącą 25 roku życia (3 kwietnia 2018 r.).

Zarzut naruszenia art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach poprzez błędną wykładnię sprzeczną z wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasadą równości nie jest zasadny z tej przyczyny, iż ustawa zasadnicza zawiera regulację szczególną, stanowiącą, że *„Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w*

razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa” – art. 67 ust. 1. Oznacza to, że prawo do renty rodzinnej to domena ustawy zwykłej. Natomiast różnicowanie terminu wypłaty renty rodzinnej dla studentów urodzonych w tym samym roku w zależności od miesiąca urodzenia nie jest niezgodne z ustawą i z art. 32 ust. 1 Konstytucji, gdyż ta norma ustawy zasadniczej nie jest samodzielną podstawą do żądania wypłaty renty rodzinnej za dłuższy okres niż określony w art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach. Nie jest to nowa kwestia, bowiem już wcześniej przyjęto, iż znaczenie ma wykładnia literalna, która nie pozwala na funkcjonalną wykładnię art. 68 ust. 2 w zw. z art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach. Chodzi o relację reguły do wyjątku.

Zgodnie z przyjętą regułą dzieci mają prawo do renty rodzinnej do ukończenia nauki w szkole, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia (art. 68 ust. 1 pkt 2). Wyjątek odnosi się do sytuacji, gdy dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej i wówczas prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów (art. 68 ust. 2). Taka treść przepisów pozwala a nawet wymaga stosowania zwykłych reguł wykładni, zgodnie z którymi nie można tworzyć normy prawnej, która nie wynika z przepisu, gdyż wykładnia przepisu może ustalać tylko te prawa, które on zawiera. Wyjątek spełnia się tylko wtedy, gdy dziecko osiągnie 25 lat na ostatnim roku studiów.

Celem regulacji (wyjątku) z art. 68 ust. 2 jest zapewnienie renty rodzinnej tylko na czas ostatniego roku studiów i tylko ten okres może przedłużyć ochronę rentową po osiągnięciu przez studenta 25 lat życia. W przeciwnym wypadku ta wyjątkowa dalsza renta musiałaby obejmować przedostatni rok studiów i kończyłaby się nawet niekrótko po osiągnięciu 26 lat.

Kwestia wykładni funkcjonalnej przepisu art. 68 ust. 2 ujawniła się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jednak nie przyjęto, aby każdy student, który ukończy 25 lat w roku kalendarzowym, w którym rozpocznie naukę na ostatnim roku studiów, miał prawo do renty rodzinnej aż do czasu zakończenia tego ostatniego roku studiów. Aby tak uznać, przepis musiałby mieć inną treść. Prawodawca wówczas wyjątek sformułowałby następująco: Prawo do renty rodzinnej dla studenta kończącego 25 lat w roku kalendarzowym, w którym rozpoczyna ostatni rok studiów

w szkole wyższej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Obowiązująca regulacja jest literalnie jasna, a przede wszystkim konkretna co do regulowanych zdarzeń, zatem już tylko z samej jej treści nie poddaje się wykładni funkcjonalnej i nie pozwala na dalsze przyznanie ochrony ubezpieczeniowej studentom, którzy 25 lat ukończyli nie będąc na ostatnim roku studiów. Uprawnione jest więc przeciwne do intencji skarżącej stwierdzenie, że założenie obecnej regulacji nie jest nieracjonalne i niesprawiedliwe, gdyż można uznać, że spełnia również funkcję mobilizującą do nauki (wyroki Sądu Najwyższego: z 12 stycznia 2011 r., II UK 201/10; z 3 marca 2011 r., II UK 303/10).

Z ustaleń (z zaświadczenia Uniwersytetu [...] z 10 października 2018 r. – k. 77 akt ZUS) wynika, iż rok akademicki 2018/19 od 1 października 2018 r. do 30 września 2019 r. był drugim rokiem studiów stacjonarnych drugiego stopnia, 2-letnich. W sytuacji skarżącej nie mógł być stosowany wyjątek z art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej, gdyż nie była na ostatnim roku studiów.

Sąd Apelacyjny zasadnie zatem oddalił apelację skarżącej w tej części.

II. Odmienne ocena odnosi się do decyzji pozwanego z 18 października 2018 r., czyli do żądania zwrotu renty za okres od 1 maja do 31 października 2018 r. Z tej przyczyny, że nie można przyjąć, iż skarżąca pobrała nienależne świadczenie w rozumieniu art. 138 ustawy o emeryturach i rentach. Nienależnie pobrane świadczenie nie zawsze podlega zwrotowi. Niemniej, regulacja dotycząca nienależnie pobranego świadczenia jest odrębna (samodzielna) i różni się od cywilnego bezpodstawnego wzbogacenia (art. 405 k.c.). Nie wystarczy ustalenie, iż ubezpieczony został pouczony o braku prawa do pobierania świadczenia (art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy), jeżeli nie przyjął świadczenia w złej wierze. Chodzi o to, że to pozwany popełnił błąd. Pozwany mimo posiadania wystarczających informacji (danych) przyznał pierwotnie (decyzją z 31 października 2017 r. k. 71 akt organu) skarżącej rentę rodzinną do 30 września 2019 r. Decyzji tej nie zmienił, mimo złożenia przez K. W. zaświadczenia wydanego przez Uniwersytet z 14 marca 2018 r. o pierwszym roku studiów w roku akademickim 2017/18 (k. 75 akt organu). Skoro zaświadczenie wskazywało na ukończenie studiów 30 września 2019 r., to skarżąca mogła trwać w przekonaniu, że nadal przysługuje jej renta rodzinna, niezależnie od jej nieuprawnionego zapatrywania (ocenionego wyżej), że renta rodzinna powinna

być wypłacana do ukończenia drugiego roku studiów. W takiej sytuacji skarżąca mogła działać w dobrej wierze i trwać w uzasadnionym przekonaniu, że otrzymuje świadczenie należne (por. choćby wyroki Sądu Najwyższego: z 6 października 2022 r., III USKP 11/22; z 9 sierpnia 2018 r., II UK 211/17, postanowienie Sądu Najwyższego z 11 marca 2020 r., III UK 72/19 i dalsze powołane w nich orzeczenia). Tak też w ocenie składu należałoby ocenić tę sytuację. Sąd Najwyższy nie podjął orzeczenia reformatoryjnego w odniesieniu do decyzji pozwanego z 18 października 2018 r., niezasadnie żądającej zwrotu świadczenia w kwocie 18.899,82 zł, gdyż w skardze jest tylko wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c., art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., art. 108 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

[SOP]

[ał]